

Merhaba
Gazetesi'nin
okurlarına
armağanıdır.
Çarşamba
günleri
yayınlanır.

AKADEMİK

Sayfalar

Cilt: 8 Sayı: 13
16 NİSAN 2008 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: **M. Ali UZ - Ali IŞIK**
maliuz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

Bir Sâhib-i Kalem

Altı yıldan fazla olmuş onunla ilgili ilk yazımı yayımlayalı... Belki 2001 yılının başında kalem aldığım o yazıda Av. Uz'u yeterince tanıtamamıştım, ama tanıdığım kadarıyla yazmıştım. Bugün ise onu daha yakından tanıyorum. Daha farklı açılardan tanıtacağım onu bu yazımda. Ancak, o ilk yazımın baş tarafını aşağıya alarak o yılların duygularını bir daha hatırlamak istiyorum. 2001 yılının 15 Şubatında şöyle demiştim Merhaba'nın Akademik Sayfalar'ında:

Onu geç tanıdım, çok geç... Aynı on'lu yıllarda, 1930'larda doğmamıza karşılık birbirimizi tanımak beşinci on'lu yıllarımıza, yaşlarımız el-lili basamakları tırmanmaya aşlayınca gerçekleşebildi. 1988'deki "Konya çıkarmam", bir yandan 40-45 yıllık çocukluk arkadaşlarımı kazandırırken bir yandan da dostlar arasına yenilerini de katıyordu. Yöneticiliğim, yazarlığım, Konyalılığım yeni dostlukların yeşermesini ne güzel de sulayıvermişti. Doğrusunu söylemek gerekirse, pek çok tanışmalarda olduğu gibi, Uz'la da ilk defa nerede karşılaştık, hangi güzel vesileyle bir arada olduk, hatırlamıyorum. Arala-

**Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU**

rında hiçbir maddi menfaat bağı olmayan iki insanın, hem de ömürlerinin üçüncü çeyrek yüz-yılların içinde tanışmaları herhalde pek de kolay olmasa gerek... Her şeyin madde ile ölçülmeye başlandığı dünyada böylesi bir dostluğun kurulması elbette bazı ortak değerlere sahip olmakla yakından ilgilidir. Konyalılık,

Türkçe sevgisi, gençlere yol göstericilik bu ortak değerlerde sadece birkaçıdır (s. 47).

Araya giren sıcak dostluk sohbetleri gösterdi ki biz 1960'lı yılların sonlarına doğru onunla tanışmışız. Ortak dostumuz, onun İmam-Hatip Okulundan, benim İstanbul Üniversitesi'nden arkadaşımız rahmetli Profesör Harun Tolasa, Konya'da bulduğumuz bir yaz tatilinde onun Vakıf Çarşısı'ndaki yazıhanesine götürmüştü beni. Sayın Uz hatırlayamadıysa da, ben külleri fazlasıyla karıştırarak bir şeyler bulmaya çalıştım.

Mehmet Ali Uz, 1935 yılında Konya'nın, o zaman merkez mahallelerinden olan Kalecik Mahallesi'nde doğmuştur. Eski usulle söylemek gerekirse Halil Efendi'nin mahdumudur; validesi ise Hikmet Hanım'dır.

Baba dedesi Sarı Ali Efendi (Ali Avni Uz) Cumhuriyet döneminin ileri gelen eğitimcilerinden olup Özel Füyuzat-ı Hamidiye Mekteplerinin (İbtidai ve rüştiye) sahibi ve müdürüdür. Anne tarafından soyu, Adliye Medresesinin kurucusu Müsevvitza-de Adil Efendi ve onun oğlu şair ve müderris Mehmet Zari Efendi'ye ulaşır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulunu bitirdikten sonra bir süre Bulgur Tekke Kur'an Kursu'na gider. Bu arada açılan İmam-Hatip Okuluna kaydolup 1958 yılında ilk mezunlardan biri olarak diploma alır. O, 1960-1961 öğretim yılında da Konya Erkek Lisesini bitirir, daha sonra da Ankara Hukuk Fakültesine kaydolur. Oradan 1967 yılında mezun olur.

Sayın Uz, liseyi bitirdikten sonra evlenir. Bu olayı ilk yazımızda şöyle anlatmıştık:

Üç kızının annesi Şükran Hanım'la 1962 yılında evlenir. Hem de kimin kızıyla? 35-40 yıllık arkadaşım, merhum Uğur Güragaç'ın ablasıyla... Kayınpederi merhum Ahmet Hamdi Güragaç'ın Ulurmak İlkokulundan, benim ilk göz ağrım, Hâkimiyeti Milliye İlkokuluna gelişini daha dün gibi hatırlarım. Ben, yıllardan beri Zekiye İzgi hocamda ve hep A şubelerinde okuyorum; o da galiba dördüncü sınıftan itibaren B şubelerini okutmaya başlamıştı Böyle kayınpedere Uz gibi bir damat... Ne güzel yazgı...(agm., s. 48).

Uz çiftinin kızları sırasıyla ev hanımı, mimar ve doktordur..

Yaz gecelerinde, az da olsa, ortak dostlarla paylaştığımız sohbetlerin coğrafyası, benim tanımlamamla, Yaka-Meram-Köyceğiz üçgenindeki mütevazı bir yaz evidir. O evin, bana özel saatleri de vardır. Karadut yeme, ıhlamur toplama yaz aylarımızın vazgeçilmez güzellikleridir. Bize bu güzellikleri sunan dostumuzu 72 yaşına taşıyan dününden bazı çizgileri de kendi kaleminden okuyalım.

Sayın Uz, tam bir hayat hikâyesi avcısıdır. Aşağıdaki listede görüleceği üzere o, kimleri kalemiyle âdeta ikinci hayatlarına taşımamıştır ki. Elbette, Konya ağzıyla söylemek gerekirse, çıra dibine karanlık olmayacaktı ve aziz dostumuz kendi hayat hikâyesiyle de aramıza karışacaktı. Bakalım, o kendini nasıl tanıtmış bizlere o güzel kitabının ikinci cildinde; imlasına dokunmadan alıyorduz.

Lise dönemlerinden itibaren okumaya ve yazmaya karşı merakı vardır. Öğrencilik yıllarında Ceylani Sineması'nın hemen bitişiğinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yayınevi Müdüresi olan bayanın tavsiyesi üzerine kitaplık kurmaya başladı.

Askerliğini yedek subay olarak Çorlu'da tamamladı. 25 yıl avukatlık, üç yıla yakın da Karapınar No-

terliği yaptı. Büyük ideallerle başladı. Avukatlık mesleğinden bazı sebeplerle soğudu. 1990 yılında yazıhanesini tasfiye etmeye başladı. 1992 yılında da fiilen avukatlığı bırakıp, araştırma ve kitap çalışmalarına yöneldi. Osmanlıca bilmesi bu dönemde çok işine yaradı.

İlkokuldan üniversiteye kadar her kademede hocalık yaptı. Avukatlık yaparken yedi yıl Konya Akşam Lisesi'nde edebiyat ve kompozisyon derslerine, 15 yıl kadar da S.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'nin bazı bölümlerinde İş Hukuku derslerine girdi. Hukuk Fakültesi'ne girdiği yıl, bir taraftan da Konya'da o yıl açılan Eğitim Enstitüsü'ne devam ediyordu. Altı ay sonra enstitü idaresince iki okuldan birisini tercih etmeye zorlanınca, Hukuk Fakültesini tercih ederek enstitüyü bırakmak mecburiyetinde kaldı. (Konya Kültürüne Hizmet Edenler 2, 2004, 317-318).

Bence mutlu bir “sâhib-i kalem” olan Sayın Uz'un yazarlığı, son nefesine kadar elinden kalem düşmeyen, Konya'mızın “Şeyhü'l-Muharririr”i olan merhum Mustafa Ataman'ın yüreklendirmesiyle başlar. İlk yazısı daha öğrenci iken Yeni Konya'da yayımlanır. O, Hamle ve Konya Postası gazetelerinde günlük yazılar kaleme almıştır. Bu arada bir yıl kadar Konya Postası'nda 'genel yayın müdürlüğü' yapmıştır. Aynı gazetede dört yıldan fazla yönettiği Akademik Sayfa'sı, daha sonra Merhaba gazetesinde Akademik Sayfalar olarak sürdürmektedir. Her zaman söylediğimiz gibi onun bu sayfaları, gelecekte yazılacak olan Konya Ansiklopedisi'nin kaynaklarını oluşturacaktır.

Eski yazımızda, onun bu yoğun çalışmalarını şu cümlelerle taçlandırmayı denemiştik:

Akademik Sayfa. Dört yaşındaki bu çalışmanız sizi geleceğe taşıyacak olan tek oğlunuz! Nice kalemlerin

körelmiş ucunu, oğlunuz, bir kalem-tıraş edasıyla açivermedi mi?

Siz buna bir de binlerce sayfayı bulan Akademik Sayfalar'ı eklerseniz, delikanlının, babasını nasıl başarıyla temsil ettiğini göreceksiniz. Baba ile oğula uzun ömürler diliyoruz.

Sayın Uz, bir Türkçe sevdalıdır. Aydınlar Ocağı başkanırken yayımladığı broşür (acaba Türkçemizde ne demeliyiz?) onun bu alandaki duyarlılığını ortaya koyar. Zaman zaman “Hay hocam...” diye başlayan yakınlıklarının çoğu dilimizle ilgilidir. Onun bu dil sevgisi, Konya'mızdaki pek çok aydını rahatsız edecek boyutlardadır. Onun, dünün tarih sayfalarında kalan Türkçesine duyduğu saygıyı günümüz bilginlerinin de taşıyan Türkçemize sahip çıkacakları günleri beklemektedir.

Sayın Uz'un bir başka yönü de dernekçiliğidir. Konya Türk Ocağı

ile Yeşilay derneklerinin kurucularındandır. Ocak'ta 15 yıldan fazla başkanlık yapmıştır. Yeşilay'daki başkanlık hizmeti ise 20 yıldan fazladır. (Her iki derneğin ortak bir dairede çalıştıkları yıllarda, soba başındaki ilk dostluk sohbetlerimizi, orada verdiğim Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Âşık Mehmet Yakıcı adlı konferanslarımı nasıl unutabilirim ki...) Onun üstlendiği hayır cemiyetlerindeki hizmetleri de, kendisi için bir övünç kaynağıdır.

Sayın Uz'un özel hayatından da bazı çizgileri sunmak istedik; ola ki bazı 'hayat hikâyesi' yazan arkadaşla-

rımız da merak etmiş olabilirler.

O, 1993'te eşiyle birlikte kutsal topraklara gider ve 'Hacı' olur; onun hacılığı ertesi yılki yolculuğuyla katmerleşir.

Bazılarını benim de tanıdığım se-kiz torunu vardır; hele o Melik, tam bir 'dede halefi' olacak gibi.

2007 yılında bir tura katılarak üçüncü defa pasaportunu kullanır. Suriye seferinde Şam ve Halep'i ziyaret ederler. Bu yolculuğun, fotoğraflarla süslenmiş hatıralarını bir süre sonra Merhaba'da yayımlamıştır.

Aczimin Giryesi

İnsan ve Ahlâk

İnsan bazen yücelir, başı göğe değer
 Bazen de öyle alçalır ki görsen eğer
 Bir an insanlığından utanarak dersin:
 Güzel ahlâkmış insanı yücelten meğer.

Ahmet Sevgi

KONYA TEZYİNAT EKOLÜ

Yrd. Doç. Dr.
Hasan ÖZÖNDER

Sanatkâr, usta veya üstadından aldığı ders ve feyizlerle yetişir. Sanat, üstadın derslerinde gizlidir. Olgunlaşması ise, çok araştırma ve alıştırmayı yapmakla mümkündür. Aday, edindiği bilgi ve becerilerine, kendi kabiliyet ve dehasından da yeni bir şeyler katarak, “Sanatkâr” olma vasfını kazanır. Selçuklular’da bunu organize eden “Ahilik” ve “Lonca” müesseseleri; Osmanlılar’da bilhassa “Ehl-i Hıref”, “Birûn” ve “Enderûn” teşkilâtları vardı. Her türlü faaliyeti bunlar takip, takdir, tayin ve tebliğ ederdi. Son derecede ciddi kurallara sahip idi. Sanat ve sanatkâr teşkilâtları bu sayededir ki, sarsılmadan, bozulmadan, suu-i istimal edilmeden yaşama ve güçlü olma imkânını bulmuşlardır. Bu oto-kontrol sayesinde sanatkârlar tarafından, biri birinden güzel, zarîf, orijinal ve muhteşem eserler ortaya konulmuştur. Hat, tezhip, cilt, minyatür gibi ince el sanatlarımızdan tutunuz da, muhteşem yapılar armağan eden mimarimize varıncaya kadar her sahada şaheserler meydana getirilmiştir. Aradan asırlar geçtiği halde, özelliğinden ve güzelliğinden hâlâ bir şey kaybetmeyen muhteşem ve muazzam eserler, bu disiplinli yapılanmanın armağanıdır.

Sanatkârın, bir “Üstad”dan “İcâzet” almış olması şarttır. Ancak bunlar, eserine “imza” koyma yetkisine sahip olurlar. Üstad, kendisine teklif ve tevdi edilen eser için, tahsil süresince edindiği bilgi ve becerilerle, bu yolda gelişen ruh âlemindeki tahayyül ve tasavvurlarının sentezini

yaparak uygulamaya hazırlanır. Plân, proje, maket ve taslağını ortaya koyar. İstişarelerden sonra tatbikata geçer.

Bu disiplin ve diplomasi sonucunda, büyük sanatkârlar, “ekol” olma mertebesine erişmişlerdir.

“Ekol” sahibi üstadlar, kendisinden önceki bilgi ve becerilerin ürünü olan eserlere belki bir bakıma benzeyen ama, asla aynı olmayan, farklı yönleri bulunan eserler ortaya koyarlar. Alanındaki mevcudu aşarak, yeni çığır açarlar.

Sanat tarihimizde, geleneksel el sanatlarından tutunuz da, mûsikî ve mimarimize varıncaya kadar her dalda ve alanda, belli-başlı ekoller vardır.

Kendine has tarz, tavır; usûl ve uslûbu olan üstad, ekolünü tesis etmiş olur. Meselâ, Hüsn-i Hat alanında “Şeyh Hamdullah Ekolü”, mimarîde “Sinan Ekolü” böyledir. Böyle büyük üstadların bulunduğu bölgeler de, yöresel ekol adı olarak anılırlar. Meselâ, “Bursa Ekolü”, “İstanbul Ekolü” böyledir. Sanat ve sanatkârı himayeyi şîâr edinmiş devrin ulu sultan veya padişahının adlarıyla tanınmış olanlar vardır; “Fatih Dönemi Ekolü”, “Kanûnî Devri Ekolü” bunlardandır. Devletleriyle anılanlar da vardır; “Selçuklu Ekolü”, “Beylik Ekolü”, “Osmanlı Ekolü” gibi. Çağlara göre isimlendirilerek “XIV. Yüzyıl”, “XV. Yüzyıl” gibi tanımlananlar da mevcuttur.

Türk-İslâm Sanatları Tarihi’nde, bir de “Konya Ekolü” vardır.

Selçuklular'dan bu tarafa yaşanan dönemleri içine alır. Anadolu Selçukluları'nın başkenti, Beylik ve Osmanlılar'ın başta gelen kenti olan Konya, sanatın çeşitli dallarında, kendine has özellikleri bulunan ekollere sahiptir. Bunlardan birisi de, "Konya Tezyinat Ekolü"dür. Hat, geometri ve bitki ile yapılan süslemelerde, dönemin bilinen ve görülenlerine ilâve edilmiş, orijinal ve otantik çizgi, motif ve figür örnekleriyle dikkati çeker. Kitap sanatlarından tutunuz da, mûsikîye; taş ve ağaç işçiliğinden tutunuz da, mimariye varıncaya kadar, gayet geniş bir yelpazeye yayılmış durumdadır. Kütüphaneleri dolduran on binlerce yazma eserde; müzelerde sergilenen binlerce eşya ve objede; şehrin merkez ve ilçelerini süsleyen yüzlerce dinî, askerî ve sivil yapılarda, Konya Ekolü'nün nefis uslûplu uygulamalarını görüyoruz. Bu özelliğe sahip sayısız geometrik şekiller; insan ve hayvan figürleri; rûmîler, hataîler, zencirekler, münhanîler, müşebbekler, geçmeler, daha neler neler, arz-ı endam etmektedirler.

XIX. Yüzyıldan itibaren Batı'dan gelerek, sanatımıza hakim olmaya başlayan barok, rokoko ve ampir uslûplarından dolayı, "Klâsik Uslûp"umuz, bir kenara bırakılarak, unutulmaya başlanılmıştır. Sanatta yabancılaşmanın tehlikelerini gören bazı fedakâr ve vefakâr sanatkârlarımızın her sahada, büyük emek ve gayretlerle ortaya koydukları "Neo-Klâsik Uslûp", maalesef fazla destek bulamadığı için, devam edememiştir.

Bu çözülme ve yabancılaşma, yaklaşık iki yüz yıldan beri devam edip gelmektedir. "Konya Tezhip Ekolü" de bu akımlardan son derecede müteessir olmuştur.

Zaman zaman bazı sanatkârlarımızın "geleneğe sahip çıkma" gayretleri, kişisel çaba olmaksızın öteye geçememiştir. Son elli yılda, "Geleneksel El Sanatları"nın

tabiri câiz ise "Ba'sü ba'de'l-mevt"ini hazırlayan vefakâr ve kadirşinas üstadların başında, Ord. Porf. Dr. A. Süheyl Ünver gelir. Klâsik Türk Sanatları'mıza, hor ve hakîr görülerek, akademi ve konservatuarlardan bile kovulduğu dönemde sahip çıkmıştır. Ömür boyu, geleneksel sanatlarımızın bütün alanlarında araştırma ve incelemeler yaparak, dersler, eserler vermiş, sergiler açmış, yayınlarda bulunmuştur. Bu dâvaya gönülden bağlı öğrencileriyle, kütüphanelerdeki yazmalara; mimarideki âbidelere ve mezarlıklardaki kabir taşlarına varıncaya kadar, tezyinat tetkik, tespit, tersim ve derlemeleri yapmışlardır. Böylece, binlerce örnekten oluşan muazzam bir arşiv meydana getirmişlerdir. Derledikleri örnekleri, resim, minyatür, cilt ve tezhip derslerinde uygulamaya koyarak yaşatmışlardır.

Bu gün Konya'da, resmî, özel ve gönüllü kuruluşların el sanatı alanlarında faaliyet gösteren bir çok ders ve kursları vardır. Yüzlerce öğrenci devam ederek, feyiz, bilgi ve beceri kazanmaktadırlar. Bu, bizleri son derecede sevindiren bir husustur. Açılan sergilerinden anlaşıyor ki, çok güzel sonuçlar elde edilmektedir. Köklü bir sanat tarihine sahip bulunan Konya'da, bu güzel ve sevindirici sonuçlardan başkası beklenilemezdi. Çünkü Konya, dokuz yüz yıllık bir "Açık Hava Müzesi" özelliğine sahiptir. Kâğıda, cama, deriye, kumaşa, ağaca, taşta, mermere, demire, bakıra, tunca, çiniye büyük maharetlerle işlenilmiş sayısız süsleme örnekleri bulunmaktadır. Bunlardan alınacak çizgi ve motifler, yeni yapılacak çalışma ve uygulamalara hem zenginlik sağlayacak, hem de "Konya Ekolü"nün canlanıp yayılmasına imkân ve zemin hazırlayacaktır.

Mânen bir âdemi diriltmek, bir âlemi diriltmeye eş tutulduğuna göre, bir sanat dalımızı canlandırmak da, bin sanatımızı canlandırmak kadar büyük hizmet ve sevaptır.

Islak Albüm

Ali IŞIK

Ahmet Kuş, Feyzi Şimşek ve İbrahim Dıvarcı üçlüsünün mazideki Müslüman-Türk ikliminden taşıdıkları esintilerden birinin tanıtımını yaparken onları “demir çarıklılar” diye nitelemiştim. Malumunuz, demir çarık ve demir asa, Türk masalının önemli motiflerindendir. Türk masallarında maşuku/hakikati arama seferinin olmazsa olmazıdır demir asa ve çarık. Zira Kaf dağının ardında nihayetlenen yol, uzun ve meşakkatlidir. Saniyen, ayakta demir çarık, elde demir asa yola koyulanlar mutlaka altı ay bir güz, dere tepe düz giderler. Lakin arkalarına dönüp baktıklarında aldıkları yol, bir arpa boyudur. Demir çarık, asa ile tamamlayıcısı bir arpa boyu yol, mecazî ifadeler sanılsa da; müşterek motifin mecazî olmayan kısmıdır bir arpa boyu yol. Çünkü doğrudan bir gerçeği ifade eder. “Demir çarıklılar” da ortaya koydukları her yeni eserden sonra dönüp geriye baktıklarında –eminim ki- bir öncekinde “bir arpa boyu” kat ettiklerini gördüler. Son albümleri “Rumeli’de Osmanlı Mirası”nın* üzerinde “Cilt:1” yazdığına göre daha çok demir çarık ve asa eskitip, bir arpa boyu yollar gidecekler.

Üçlü’nün dünün Osmanlı eyaletleri Arnavutluk ve Makedonya’daki Osmanlı eserlerinden oluşan son eserleri “Rumeli’de Osmanlı Mirası” sayfalarında yaptığım mazi yolculuğunun başından sonuna kadar hep Yahya Kemal hissiyatındaydım. 1985 yahut 86 yılıydı. Rahmetli Or-

han Şaik Gökyay’dan dinlemiştim. Aynı zamanda bir diplomat olan üstat Yahya Kemal’in bir Avrupa seyahati esnasında bindiği tren Sofya’da mola verir. Trenden inerler. Uzaktan uzağa bir bando sesinin duyulduğu istasyonda yürek dağlayıcı sefaletiyle bir dilenci çocuk karşılar onları. Gözleri sanki çocuğa sabitlenmiş bir şekilde kalakalmış üstadın gözlerinden siyim siyim inen billurları gören bir grup bayan, onun ne denli duygusal bir insan olduğunu fısıldarlar birbirlerine. Fısıltıların kulağına erişmesiyle gittiği farklı âlemden dönen üstat kadınlara kükrer:

- Siz ne diyorsunuz bayanlar, ne çocuğu, ne sefaleti! Ben şu anda bandonun davul sesinde, Rumeli’deki ceddimin kös seslerini duyuyorum.

“Demir çarıklılar”ın vizörlerinden yansıyan Arnavutluk ve Makedonya topraklarındaki “ata

mühürleri”ni bazen hayran, bazen mahzun seyredirken halet-i ruhiyem, Yahya Kemal’in bu hissiyatına ortaklı.

Kimisi ilk kez “demir çarıklılar”ca envantere girmiş yüzlerce ata yadigârı resminden biri vardı ki; -fakire göre- sondan üçüncüsü değil de, eserin bir hatimesi, bir ana fikri olarak sonun-

cu resmi olmalıydı (s. 246). Bu resim, bir kabre, boğulduğu akşamsefaları arasından başını uzatan bir Osmanlı bürokrati kabrine, ait... Kâtibî başlıklı başucu taşının sülüs hatlı kitabesinden akşamsefalarının müsaade ettiğince okuyabildiklerimiz (Döneminde noktalama işaretleri bulunmadığından, kitabenin satırbaşlarının ve içinde geçen özel isimlerin yazımında büyük harf kullanmadık):

*hüve'l-bâkî
dergâh-ı âlî kapucı-başlılarından
sâbika samako nâzırı muhammed
râşid ağa-zâde merhûm ve mağfûr
samako nâzırı e's-seyyid muhammed
seyfûd-dîn beyefendinin
rûhiyçün (e'l-fâtîha)
se(ne) 8 ...*

Şahidelerin başlık ve boyunlarından geçirilmiş çamaşır ipi ve telleriy-

le bu görüntü -Osmanlı bakiyelerinin dahi ölümü ne denli dünyevileştirdiğinin ilginç bir yansıması olarak yorumlanmaya müsaitse de- Keçeci-zade Fuad Paşanın Fransız kontuna söylediği: “Üç yüz senedir siz dışarıdan, biz de içeriden yıkılmaya çalıştığımız halde bir türlü yerinden sarsamadık!” nükteli sözlerini resmediyordu adeta.

Ahmet Kuş, Feyzi Şimşek, İbrahim Dıvarcı; bilim danışmanları Prof. Dr. Haşım Karpuz ve kitap tasarımcıları Ahmet Efe'yle ölümsüz eserlere imza attılar. Bu güzel çalışmaların hamiliğini Rumeli'de Osmanlı Mirası'na gelinceye değin hep kamu kuruluşları (Selçuklu Belediyesi ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) yaptılar. Bu eserde hamiliği bir özel şirketin, Hazinedaroğlu İnşaat Grubu'nun, yaptığını görüyoruz (Hatta müteakip ciltlerin giderlerinin de aynı grupça karşılanacağını da sevgili “demir çarıklılar”dan öğrendik). Türk tarihi ve sanatı adına bu alkışlanacak tutumlarından dolayı Hazinedaroğlu İnşaat Grubu'nu takdirle yâd ediyoruz. Dileriz bu hayırlı davranış, tüm özel sektörümüze örnek olur. Unutulmamalı ki:

“Marifet iltifata tabidir / İltifat-sız marifet zayıdır.”

“Islak Albüm”ün kapağını kapatırken ruh hâlimin tercümesini yine üstat Yahya Kemal'e bırakıyorum:

“Rûhunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezeli muztarip deniz!
Duydum ki rûhumuzla bu gurbette sendeniz,
Dindirmez anladım bunu hiç bir güzel kıyı;
Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.”

* Ahmet Kuş, Feyzi Şimşek, İbrahim Dıvarcı, Rumeli'de Osmanlı Mirası, Hazinedaroğlu İnşaat Grubu Kültür Yayınları, No: 2, Seçil Ofset, İstanbul, Aralık 2007, 248 sayfa.

Meşhur Yazarlardan Seçme Makaleler: Edebiyat Bahisleri Plan

S. Melik KAYA

Osmanlı üdebâsını Garplılardan bu kadar geride bırakan esbabın en birincisi, şüphe yoktur ki, plan meselesidir.

Evet, evvelce enine, boyuna düşünüp tasarlanmış; bidayeti, gayreti kestirilmiş, muntazam, muayyen bir tertip dâhilinde çalışmakla, ale'l-amyâ nâzımlık yahut nâsirlik etmek arasındaki farkı teslim için uzun uzadıya murakabeye varmak istemez.

Eski şairlerimiz böyle muntazam plan dâhilinde hareket etmeyi hatıra getirmiş olmadıklarından başka; bizim tarz-ı kadim şiirimizde doğrusu pek öyle plan dinler takımdan değildi!

Yeni şairlerimiz plana lüzumu kadar değilse de az çok ehemmiyet veriyorlar. Maamâfih nâsirlerimiz oldukça muntazam, oldukça makul bir tertip dâhilinde yazı yazmağa başladılar.

Garplılar eskiden beri "Resimsiz, plansız hiçbir eser, sanat meydana gelemez." İddia-yı muhakkındadırlar. Hatta Almanların en büyük edibi olan meşhur Goethe "Ne çıkarsa plandan çıkar." düsturunu daima tekrar ederdi.

Ne hacet dest-i kudretten çıkan âsarı bile nazar-ı im'ân ile tetkik edecek olursak bir tertip izleyenin bütün hutut-ı müthişesini kemal-i hayretle görürüz.

نه حاجت! دست قدرتدن چقان آتاری بيله نظر امان ايله
تدقيق ايدمجهك اولورسهق برترتيب ازليك بوتون خطوط مدهش سني
كالم حبرته كوروزر .

امام غزالي لوح محفوظ ايچون كاشاك بالاندر ديوب چيقور .
اوت ، كوزل بر بلان متين بر اثر ادينك تمل متابه سنده در .
واقعا شو سوزل بردن برك قاعده پرستانه تلق اولته بيليرسه ده ايني
دوشونولونجه بوندن ده صاغلام بر دستور بوتله ميه جني اكلاشيلير .

ميدانه كتيريله جك اثر نه اولورسه اولسون ، انسان اوليله بر بلان
داخلنده حركته مجبور اولماليدرك اولان نه قدر نمكن ايشه او قدر
ايشانمش اولسون ؛ اونك خارجنه چيقق قابل اولماسون . شيمدي
بويله مفرداني بر بلان طاسارلانقدن سوكره بر كره ايشه باشلانديمي ،
آرقق او كجه قبول ايديلن نسبتلر كوزده دلميلير . چونكه او نسبتلر
بر چوق دوشونيله رك قبول ايدلش ايدى ؛ چونكه پلانن مقصد
طاشقانلقلره ميدان و برمه مك ايدى . انسان نه قدر چوق يازار ، نه
قدر چوق تابع ايدرسه ، شوحقيته اولتنبده قوتلى بر قناعت حاصل
ايدر : ايني بر بلان بر اترك متافقه ، قيمته اسلوب قدر خاومدر .
اوت ، ايني بر بلان متين بر اسلوب ايله برلشنجه آرقق او اثر

جهان ايدمه بقايه نامزددر . بويوك اديبسلرك نخله اثرلري هپ بو
طرزده يازلش اولانلردر .

بك مشهور بر تياترو مؤلفي ، اثرينك پلاني چيزدكدن سوكره
« تياترومي ييتيردم » . ديرمش . بوسوزده بر آزار افراط اولسه بيله
پلانك اهميتي بك واضح بر صورتده كوسترر . سياحت قريخه مفرور
اوله رق ايشه باشلايويرمك ، بن پلانه تابع اوله جنمه ، پلان بكا
تابع اولسون ديمك طوغري بر حركت دكلدر . اك بويوك قابليت
نظايع اتباع ايدرلر .

اجزاسي آرمه سنده نسبت كوزده ديلمه مش ، قاعده اعتداله رعایت
اولنيمه رق كام افراطه ، كام تفریطه كيدلش ، الحاصل كليشي كوزل
يازلش نه قدر آثار ادبيه كورو يوزركه اكر بر از بلان ، بر از انتظام
داخلنده حركت ايدلش اولسه يش بويوك بوتون او اثرلر كوشه نسيانه
آتيلا ميه جق ، محافظه موجوديت ايدمجهك ايش . اوليله يا ، بويوك
قابليتده يارادلش اولدين حاليه اثرلرني صرف قريخه سنك سوجه
تابع اوله رق راست كله يازان اديبلر اونودولوب كيديورده نسبتله
او قدر يوكسك فطرتده اولمايان ديكر بر طاقم محررلر ايقاي نام
ايدسيورلر . چونكه بوسوكرا اكيار همان قلمي اله آيور ؛ موضوعني
ايني سچيور ؛ سوكره ، ايني دوشونيور ؛ پلاني ايله آدم عقالي
اوغراشور ؛ اينجاب ايدن يرني توضيح ، لازم كان طرفي تسقيج
ايدسيور .

İmam-ı Gazali levh-i mahfuz için kâinatın planıdır, deyip çıkıyor. Evet, güzel bir plan, metin bir eser-i edebiyenin temeli mesabesindedir. Vâkıâ şu sözler birden bire pek kaide-perestâne telakki olunabilirse de iyi düşünülünce bundan daha sağlam bir düstur bulunamayacağı anlaşılabilir.

Meydana getirilecek eser ne olursa olsun insan öyle bir plan dahilinde harekete mecbur olmalıdır ki o plan ne kadar mümkün ise o kadar işlenmiş olsun; onun haricine çıkmak kabil olmasın. Şimdi böyle müfredatlı bir plân tasarlandıktan sonra bir kere işe başlandı mı, artık önce kabul edilen nispetler gözetilmelidir. Çünkü o nispetler birçok düşünülerek kabul edilmiş idi; çünkü plandan maksat taşkınlıklara meydan vermemek idi. İnsan ne kadar çok yazar ne kadar çok tettebbu ederse, şu hakikate o nispette kuvvetli bir kanaat hâsıl eder: İyi bir plan bir eserin menfaatine, kıymetine üslup kadar hâdimdir.

Evet, iyi bir plan, metin bir üslup ile birleşince artık o eser cihân-ı edepte bekâya namzettir. Büyük ediplerin muhallid eserleri hep bu tarzda yazılmış olanlardır.

Pek meşhur bir tiyatro müellifi eserlerinin planını çizdikten sonra “Tiyatromu bitirdim” dermiş. Bu sözde biraz ifrat olsa bile planın ehemmiyetini pek vâzıh bir surette gösterir. Semâhat-i kariha mağrur olarak işe başlayırmek, ben plana tabi olacağıma plan bana tabi olsun demek doğru bir hareket değildir. En büyük kabiliyetler nizama ittibâ ederler.

Eczası, arasında nispet gözetilmemiş, kaideyi itidale riayet olunmayarak kâh ifrata, kâh tefrite gidil-

miş, el hâsıl gelişigüzel yazılmış ne kadar âsar-ı edebiye görüyoruz ki eğer biraz plan, biraz intizâm dâhilinde hareket edilmiş olsaymış bugün bütün o eserler kûşe-i nisyâna atılmayacak, muhafaza-i mevcudiyet edecek imiş. Öyle ya, büyük kabiliyette yaratılmış olduğu hâlde eserlerini sırf karihasının sevkine tabi olarak rast gele yazan edipler unutulup gidiyor da, nispetle o kadar yüksek fitratta olmayan diğer bir takım muharrirler ibka-ı nâm ediyorlar. Çünkü bu sonrakiler hemen kalemi ele almıyor; mevzuunu iyi seçiyor; sonra iyi düşünüyor; planı ile adam akıllı uğraşılıyor; icap eden yerini tavzih, lâzım gelen tarafını tenkîh ediyor.

Evvelce planını güzelce tertip etmeyen bir edip için eserinde sukût muhakkaktır. Kim planını iyi çizmiş; ne söyleyeceğini, ne yapacağını kestirmiş ise muvaffakiyet onundur.

Bazı gençler böyle bir mecburiyete kolay kail olmuyorlar. Evet, karihanın sevkine, hayalin servetine mütevekkilen işe başlayıvermek çok zamanlar tabiata daha mülayim gelir. Hiçbir istikşâf yapılmaksızın, hiçbir rehber alınmaksızın maksada varılır zan olunur. Yazmak, bir an evvel yazıp bitirmek hırsı bu gibi ihtiyatlara meydan bırakmaz. Öyle ya! Tabiat şairane galeyana gelmiş; nükteler, mazmunlar saha-ı hayalde dolaşıp duruyor. Artık neye beklemeli?

Hayır, hiç de öyle değil! O sânihâlar, o manalar, o fikirler biraz sıkışmakla biraz tazyik görmekle hiç bir şey kaybetmez. Görmez misiniz ihtimâra terk edilen mayı daha kuvvetli olur; şişenin ağzını vaktinden evvel açarsanız, dışarıya fişkırان köpükten başka bir şey değildir!

Mehmet Akif, Sebîlû'r-Reşâd,

اولجه بلاتى كوزلجه ترتيب ايمين براديب ايجون ائرنده سقوط
محققدر . كيم بلاتى ابي چيزمش ؛ نه سويابه جكنى ، نه ياباجنى
كسدرمش ايسه موفقيت اونكدر .

بعض كنجار بويابه بر مجبوريت قولاى قائل اوليورلر . اوت ،
قريخه نك سوقه ، خيالك ثروتنه متوكلا ايشه باشلاييورمك چوق
زمانلر طبيعته دهاملایم كلير . هيچ بر استكشاف يايلامقسنين ،
هيچ بر رهبر آلمقسنين مقصده واريلر ظن اولور . يازمق ، برآن
اول يازوب بيتيرمك حرمى بوكي احتياطلره ميدان براقاز . اوبله يا !
طبيعت شاعرانه غليانه كلش : نكتلر ، مضمونلر ساحة خياله
طولاشوب طوريبور . آرتق نه به بگهملی ؟

خاير ، هيچده اوبله دكل ! او سائخلر ، او معنالر ، اوفكرلر
براز صيقيشمقله ، براز تضيق كورمكله هيچ برنى غائب ايجز .
كورمزيمسكنر اخباره ترك ايديان مابيع ده قوتلى اولور ؛ شيشه نك
آخرينى وقتدن اول آجارسه كنز طيشارى به فيشقيران كويوكدن باشقه
برنى دكلدر !

محمد عاكف

(1-8)22, s.398, 18 Şaban 1330, 19

Temmuz 1328/1912

LÛGATÇE:

üdebâ: *Edipler.*

ale'l-amyâ: *Körü körüne.*

iddia-yı muhakık: *Gerçeği gösteren.*

nazar-ı im'ân: *Dikkâtle.*

hutut: *Yazılar.*

kaide-perestâne: *Kural sever, kuralcı.*

muhallid: *Kalıcı, ölümsüz.*

semâhat-i karîha: *Düşünce zenginliği.*

kûşe-i nisyân: *Unutulmuşluk köşesi.*

ibka-ı nâm: *Adını ölümsüzleştirme.*

tenkîh: *Kısaltarak düzeltme.*

sukût: *Düşme.*

istikşâf: *Keşfetmeye çalışma, araştırma.*

sânihâ: *Çok düşünmeden akla gelen şey.*

ihtimâr: *Mayalanma.*

mayı: *Sıvı.*

İSLÂM ÂLEMİNİN İHTİSAS MEDRESELERİNDEN DÂRÜ'L-HADİSLER

Hiz. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve takrirlerini yorumlayan uzman yetiştirmek amacıyla açılan dârü'l-hadis¹, İslâm dininin ikinci kaynağı olan hadis ilminin okutulduğu yer olup, “mekân, ev” gibi anlamlara gelen “dâr” ile “hadis” kelimelerinden meydana gelmiştir. Bu müesseselere “dârü's-sünne, dârü's-sünneti'n-nebeviye” veya “dârü's-sünneti'l-Muhammediye” isimleri de verilmiştir².

Hadis öğretimi, Hiz. Peygamber'in Mekke döneminde Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evini Kur'an ve hadis öğretimi için bir müddet kullandığına bakılırsa, İslâmiyetin daha ilk yıllarında yapılmaya başlanmıştır. İlerleyen yıllarda evlerin dışında da hadis okutulmuştur. Medreselerin kurulmasından önce bu iş için en çok kullanılan mekânlar mescitler olmuş, zaman

içinde hadis öğreniminde çok önemli mekânlar haline gelmiştir. Bu arada bazı hadis âlimleri, ilk dönemdeki gibi evlerinde oluşturdukları meclislerde de hadis öğrenim geleneğini sürdürmüşlerdir³. Genel olarak hadislerin müzakere edilip yazdırıldığı bu meclislere “meclisü'l-ilm” ve “meclisü'l-implâ” denilmiştir⁴.

Dârü'l-hadisler ayrı bir eğitim kurumu olarak ortaya çıkmadan önce hadis ilmine yönelik çalışmalar “talebulilm” denilen seyahatler yoluyla da yapılagelmiş olup, bu metotla pek çok hadis toplanarak kitap haline getirilmiştir ki, Buhari⁵ ve Müslim⁶ gibi âlimlerin eserleri böyle ortaya çıkmıştır.

Derslere iştirak eden öğrencilerin çoğalması sonucu öğretim işi zamanla mescitten dışarı çıkmış, önceleri med-

(1) Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, I-II., İstanbul, 1977, s.140.

(2) Nebi Bozkurt, “Dârülhadis”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Kısaltma:DİA), VIII., İstanbul, 1993, s.527.

(3) Bozkurt, aynı madde, s.527-528.

(4) Bozkurt, aynı madde, s.528.

(5) M.Mustafa el-A'zami, “Buhari, Muhammed b. İsmail”, DİA, VI., İstanbul, 1992, s.370-372.

(6) M.Yaşar Kandemir, “Müslim b. Haccâc”, DİA, XXXII., İstanbul, 2006, s.93-94.

reseler hadis ilmi dâhil bütün derslerin olduğu yerler olmuş, daha sonra ihtisas medreseleri şeklinde dârü'l-hadisler ortaya çıkmıştır. Dârü's-sünne denilen bu medreselerin doğmasında Nişabur ekolü öncülük etmiştir. Böylece medreselerde hadis okunduğu gibi dârü'l-hadislerde de hadis ihtisasının yapıldığı yer olmalarına rağmen hadis yanında az da olsa diğer İslâmî bilimlerden özellikle fıkıh, tefsir, gibi dersler de okutulmuştur⁷.

Hadisler, Kur'an ayetleri gibi kati ve değişmez olmadığı için söyleyenlerin ve rivayet edenlerin aralarında fark ve ihtilaf bulunabilirdi. Bu nedenle Hz. Peygamber'in sözlerini toplamak, tasnif etmek ve kitap haline getirmek hususlarında daha çok çalışmak, bunlara dikkat etmek icap etmiş ve bu nedenle İslam âleminde hadislere yönelik yeni birtakım ilim şubeleri ve bu şubelere yönelik metotlar ortaya çıkmıştır⁸. Sadece hadisleri incelemek maksadıyla ihtisas medresesi olarak kurulmuş olan dârü'l-hadisler miladi XII. yüzyılda kurulmuştur.

Aşağıda İslâm âlemindeki dârü'l-hadisler genel hatlarıyla belli başlıklar altında verilecektir.

Arap Topraklarındaki Dârü'l-Hadisler

Dârü'l-hadisler, yukarıda kısaca değinildiği üzere, İslâm ülkelerinde kısa sürede çoğaldı. Değişik şehirlerde çok sayıda dârü'l-hadiste tedrisat yapılmaya başlandı. İlk dârü'l-hadis medresesi, Kahire'de Eyyubi sultanlarından Kâmil Nasıruddin Muhammed tarafından 1225 yılında kuruldu⁹. Bunu takiben 1228 yılında Nişabur'da tesis edilen dârü's-sünnelerden farklı olmamakla birlikte dârü'l-hadis adıyla müstakil bir öğretim müessesesi ilk defa Şam'da inşa edildi. Daha sonra sayıları çoğalan dârü'l-hadisler, Memlükler'de önemli eğitim kurumları oldu. Evliya

Çelebi'nin Mısır'da 860, sadece Ezher Camii etrafında ise 40 dârü'l-hadis bulunduğunu yazdığına göre daha sonra çok sayıda dârü'l-hadis açıldığı anlaşılmaktadır.

Müstakil dârü'l-hadislerden ayrı olarak medreselerin bünyesinde de dârü'l-hadisler bulunuyordu. Abdullatif el-Bağdadi'nin 1231 senesinde Musulda İbn Muhacir Medresesi'nin alt katında açtığı dârü'l-hadis, medrese bünyesinde kurulanlara örnek teşkil etmektedir. Bağdat'taki ünlü Müstansırıyye Medresesi'nin ayrı bir bölümü de dârü'l-hadis olarak planlanmıştır¹⁰.

Anadolu'daki Dârü'l-Hadisler

a) Selçuklular Devri Dârü'l-Hadisleri

Selçuklular devrinde en çok bilginin hadis alanında yetiştiği bilinmektedir. Bunlar, "istediğiniz metni okuyun, senedini söyleyeyim veya istediğiniz senedi söyleyin metnini okuyayım" diyecek kadar hadis ilmine vâkıf ve güçlü hafıza sahibi idiler. Bu devirde es- Sûri adlı bir muhaddis başta ol-

(7) Bilge, aynı eser, s.,40-41.

(8) Ergin, aynı yer.

(9) Bilge, aynı eser, s.13.

(10) Bozkurt, aynı madde, s.528-529.

mak üzere onlarca hadis bilgini yetiştirmiştir. Yapılan bir araştırma, Selçuklu devrinde 130 muhaddisin bulunduğunu ortaya koymuştur. Anadolu'da birçok dârü'l-hadis bulunduğuna göre başta Konya olmak üzere büyük kentlerde çok sayıda hadis bilgini yetiştirmiş olmalıdır. Nitekim Sadreddin-i Konevî bunlardan birisidir¹¹.

Çankırı Dârü'l-Hadisi Anadolu'da inşa edilenlerin en eskisi günümüzde Taş Mescit diye anılan medrese olup Osmanlı dönemi kaynaklarında Cemâleddin Medresesi veya Çankırı Medresesi adıyla kaydedilmektedir. Orijinal kitabesiyle günümüze kadar gelebilen bu dârü'l-hadis, Selçuklu atabeylerinden Abdullah oğlu Cemâleddin Ferruh tarafından 1242 yılında yaptırıldı¹². Çankırı'dan sonra

ikinci bir dârü'l-hadis Sivas'ta inşa edildi¹³. Üçüncüsü ise Konya'da güzel bir sanat eseri olarak günümüze kadar gelmiş olan Sahib Ata Dârü'l-Hadisi'dir. Bunun banisi, adından da anlaşılacağı üzere Selçuklu vezirlerinden Sahip Ata adıyla bilinen Fahreddin Ali b. Hüseyin'dir. Aynı zamanda "*İnce Minare Dârü'l-Hadisi*" ismiyle de şöhret bulan bu eğitim kurumu, XIII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir¹⁴. Bundan sonra Erzurum'da İlhanlılar tarafından bir başka dârü'l-hadis daha yaptırılmıştır. Ahmediye Medresesi adıyla bilinen bu eserin 1314 tarihli kitabesi günümüze kadar gelmiştir¹⁵.

b) Osmanlı Devleti'nde Dârü'l-

Hadisler

Hadis ilminin kurumsal yükselişinin Osmanlı döneminde olduğu söylenebilir; çünkü Osmanlı, siyasal ve kültürel gelişmesine paralel olarak eğitim kurumlarında da atılım göstermiş ve hadis ilminde İslam tarihinin en sistemli ve en fazla hadis ihtisas medresesi açan devleti olmuştur. Öyle ki Evliya Çelebi'nin eserinde yer alan ve yüzlerle ifade edilen bu müesseseler, sadece Arap Yarımadası, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu ile sınırlı kalmamış, Balkanlarda Yunanistan dâhil Bosna Hersek'e kadar egemen olduğu hemen her yere ihtisas derecesinde bir hadis okulu açmıştır. Pek çok dârü'l-hadis, hükümdar, şeyhu'l-islâm, vezir, paşalar ve varlıklı kişiler tarafından tesis edilmiştir.

Osmanlı eğitim sisteminde dârü'l-hadislerin ayrıcalıklı bir yeri vardı. XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı'da irili ufaklı yüzlerce dârü'l-hadis kuruldu. Osmanlı'nın siyasal örgütlenmesine denk bir biçimde dârü'l-hadisler eğitim sistemi içerisinde yerlerini almış, hatta eğitim kurumlarında piramidin en üst noktasını işgal etmiştir. Ancak bu kurumlar, Osmanlı eğitim sistemi içerisinde daha çok yönetici yetiştirmeye yönelik bulunduğu için bugünkü anlamıyla akademik tetkiklere zemin hazırlamış olduğu söylenemez. Bu medreselerden mezun olanlar, hiyerarşik bir düzen içerisinde kadılık, müderrislik gibi görevler almışlardır. Bilhassa Edirne ve Süleymaniye dârü'l-hadisleri, Osmanlı yönetici elitinin hem yetiştirildiği; hem de yönetim hiyerarşisinde önemli bir aşama olarak görev üstlendikleri yerler olarak dikkat çekmiştir¹⁶.

Osmanlı döneminde ilk dârü'l-hadisin I. Murad (1359-1389) devrinde Çandarlı Hayreddin Paşa tarafından İznik'te yaptırıldığı bilinmektedir. Ancak bu eserden bugün hiçbir izin

(11) Yusuf Küçükdağ, Caner Arabacı, Selçuklular ve Konya, Konya, 1994, s.193-194.

(12) Ali Yardım, "Dârü'l-hadis", DİA, VIII., İstanbul, 1993, s.529.

(13) Yardım, aynı madde, s.530.

(14) Bilge, aynı yer.

(15) Yardım, aynı yer.

(16) Mehmet Emin Özafşar, "Osmanlı Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatında Hadis", Türkler, XI., Ankara, 2002, s.356,359,362.

kalmadığı görülmektedir. İlk devir Osmanlı dârü'l-hadislerinin en meşhuru, II. Murad'ın (1421-1451) 1425 de Edirne de yaptırdığı dârü'l-hadis medresesidir. Bu eğitim kurumu, Osmanlı Medrese teşkilatında bir dönüm noktası oluşturur¹⁷. Edirne'de Üç Şerefeli Cami yanındaki büyük medrese ile dârü'l-hadis, o tarihte Osmanlı ülkesindeki medreselerin en üstünde yer aldı¹⁸.

İstanbul'un fethi, her alanda olduğu gibi Osmanlı eğitiminde de bir dönüm noktası kabul edilebilir. Çünkü birçok medresenin yanında dârü'l-hadisler de inşa edilmiştir. Osman Ergin, İstanbul'da ilk dârü'l-hadisi Kanuni'nin açtığını ve ondan sonra bu medreselerin sayılarının çoğalmaya başladığını eserinde zikretmiştir¹⁹. Ancak ilk dârü'l-hadis Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) devrinde yapılmıştır. Ali Yardım, 1471 senesinde İstanbul'da Vefa Semti'nde bulunan dârü'l-hadis medresesinin bu dönemin eserleri içinde zikredilebilir olduğunu söylemesi, şimdiye kadar bilinenden farklı olarak Kanuni'den önce de İstanbul'da dârü'l-hadis olduğunu göstermiştir²⁰. Kanuni'den sonra bunların sayıları çoğalmıştır. Özellikle Lâle Devri'nden itibaren dârü'l-hadis yapımında önemli artış olmuştur.

Osmanlı ülkesinde Fatih'ten sonra değişik yerlerde çok sayıda dârü'l-hadis yaptırılmıştır. II. Bayezid (1481-1512) devrinde, 1485 yılında Amasya'da kurulan Abdullah Paşa Dârü'l-Hadisi, kitabesi ve orijinal yapısı ile bugüne ulaşabilmiştir.

II.Selim (1566-1574) döneminde de dârü'l-hadis yaptırma geleneği sürdürülmüştür. 1573 yılında tesis edilen Kasımpaşa Kozludere semtindeki Piyâle Mehmed Paşa Dârü'l-Hadisi; Üsküdar'da da Vapur İskeleyi yakınındaki Şemsi Paşa Dârü'l-Hadisi de Mimar Sinan'ın eseri olup bu sonuncu

yapının binası günümüzde kütüphane olarak kullanılmaktadır. III. Murad (1574-1595) devrinde de bu yapıardan çok sayıda dârü'l-hadisin bulunduğu tespit edilmiştir.

IV. Mehmed (1648- 1687) ve III. Ahmed (1703-1730) devirlerinde çeşitli iç bunalım ve karışıklıklara rağmen dârü'l-hadis tesisinde büyük bir artış meydana gelmiştir. Dârü'l-hadislerin sayılarının kısa sürede artışı, bozulan klasik Osmanlı düzeninin kitap ve sünnet çerçevesinde tanzim edilerek eski görkemli devirlere dönülmesi niyet ve düşüncesine bağlanabilir. Nitekim Konya'da XVIII. yüzyılın ilk yarısında kısa sürede dârü'l-hadislerin sayıları artarak yediye ulaşmıştır²¹.

Dârü'l-Hadislerde Eğitim-Öğretim

Dârü'l-hadisler, yukarıda kısaca değinildiği üzere başlangıçta sırf hadislerin tahsil edildiği ihtisas medreseleridir. Ancak Osmanlılarda durum

(17) Yardım, aynı madde, s.530.

(18) Bilge, aynı eser, s.8.

(19) Ergin, aynı eser, s.140.

(20) Yardım, aynı yer.

(21) Yusuf Küçükdağ, Caner Arabacı, "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Medreseler", Konya Şehri'nin Fizikî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı,Makaleler, I, Konya, 2004, s. 361, 363-365.

biraz farklı idi. Buralarda tefsir gibi diğer İslami ilimler de okutuluyordu. Dârü'l-hadislerde temel olarak hadis ilminden rivayet, dirayet, isnat, terâcim-i ahval ve tenkid-i ahval-i rivayete dair mevzular okutulur ve bu hadisler yorumlanırdı. Hadis kitaplarından ise Osmanlı dârü'l-hadislerinde Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim ve Meşârik gibi eserlerle bunların şerhleri ve usul-i hadise dair eserler takip edilirdi. Müderrislerine hadisle meşguliyetlerinden dolayı muhaddis veya müderris denilirdi. Buralarda talebe olabilmek için genel eğitim veren medreselerinden mezun olmak veya devam edilmek istenilen dârü'l-hadise talebe olunabilecek kadar tahsil görmüş olmak gerekirdi. Keza buralarda müderris olabilmek için de hadis ilminde ehliyet ve liyakat sahibi olma şartı aranırdı. Bu sebeple dârü'l-hadisler, genellikle normal medreselerden yüksek telakki edilirdi. Ancak Osmanlılarda dârü'l-hadislerin de medrese sistemi içinde genel medreseler gibi muhtelif seviye ve dereceleri bulunuyordu²².

Hadis öğrenme ve öğretmede özel metotlar takip edilirdi. Akademik anlayışla kaynağa inerek doğruluğunu araştırma ve yazdırma en belirgin özelliklerindendir. Binbir türlü zorluğa katlanarak hadis öğrenen, yazan, yazdıran ve zevkle bu işi yapan muhaddisler; hadisleri metin ve senetleri ile öğretirlerdi. En yaygın metot, hadis yazdırma idi²³.

Mescitlerde kurulan meclislerde, talebeler hocanın etrafında toplanırdı. Ders veren hocanın şöhretine göre halkalar büyür, verilen dersin daha iyi duyulabilmesi ve metinlerin doğru bir şekilde yazılması için hocanın sözlerini tekrarlayan ve kendilerine "*müstemli*" denilen yardımcılar tayin edilirdi²⁴.

(22) Cahid Baltacı, XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, Teşkilatı, Tarihi, İstanbul, 1976, s.21.

(23) Kûçükdâğ, Arabacı, Selçuklular ve Konya, s.194.

(24) Bozkurt, aynı madde, s.528-529.

SONUÇ

Hadis öğretimi, daha İslâmiyetin ilk yıllarından itibaren önemli kabul edildi, zamanla bu iş için dârü'l-hadis denen okulların açılması yönüne gidildi. İslâm âleminde çok sayıda dârü'l-hadisın bulunması, bu işe verilen ehemmiyeti göstermektedir. Türklerde Selçuklulardan itibaren özellikle XIII. yüzyıl ortalarından itibaren dârü'l-hadisler inşa edilmiştir. Osmanlılar bu eğitim kurumunu diğer medrese sistemi gibi Anadolu Selçuklularından almışlar, ülkenin hemen her tarafına yaymışlardır. Eski bir kültür merkezi olan Konya'da XVIII. yüzyılda yedi dârü'l-hadis bulunuyordu. Bunlar Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar açık kalmıştır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye), Ankara, 1982.

ARABACI, Caner, bk. KÜÇÜKDAĞ, Yusuf.

BALTACI, Cahid, XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, Teşkilat, Tarih, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976.

BİLGE, Mustafa, İlk Osmanlı Medreseleri, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1984.

BOZKURT, Nebi, "Dârülhadis", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (Kısaltma: DİA), VIII., İstanbul, 1993, s.527-529.

ERGİN, Osman, Türk Maarif Tarihi, I-II., Eser Matbaası, İstanbul, 1977.

GÜL, Ahmet, Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Dârü'l-Hadislerin Yeri", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, Caner Arabacı, Selçuklular ve Konya, Konya, 1994.

_____, Caner Arabacı, "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Medreseler", Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı – Makaleler-I, Konya, 2004, s.351-394.

M.Mustafa el-A'zami, "Buhari, Muhammed b. İsmail", DİA, VI., İstanbul, 1992, s.370-372.

KANDEMİR, M.Yaşar, "Müslim b. Haccâc", DİA, XXXII., İstanbul, 2006, s.93-94.

ÖZAFŞAR, M. Emin, "Osmanlı Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatında Hadis", Türkler, Cilt. XI., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.356-369.

YARDIM, Ali, "Dârülhadis", DİA, VIII., İstanbul, 1993, s.529-532.

YİĞİT, İsmail, "Memlûkler Dönemi (1250 -1517) İlmi Hareketine Genel Bir Bakış", Türkler, V. Cilt, Ankara, 2002, s. 748- 756.